

**Programma van maatregelen bij Archeologienota:
Zwarte Zustersstraat 13-19,
Aalst (prov. Oost-Vlaanderen)**

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
Borgerhout, augustus 2022

Titel

Programma van Maatregelen bij
Archeologienota:
Zwarte Zustersstraat 13-19,
Aalst, (prov. Oost-Vlaanderen)

Auteur

Robby Vervoort

Opdrachtgever

Ontwikkelaar

Projectcode

2022H120

Plaats en datum

Borgerhout, augustus 2022

Reeks en nummer

RVFSA-Rapport, 147

Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens	3
2. Inleiding	6
3. Aanleiding en resultaten van het vooronderzoek.....	6
4. Vraagstellingen en onderzoeksdoelen	12
5. Motivering, fasering, methodiek en sleuvenplan.....	13
5.1. Motivering	13
5.2. Fasering	13
5.3. Te hanteren methodiek.....	14
5.4. Afbakening onderzoekszones.....	17
6. Gewenste competenties	17
7. Afwijkingen ten opzichte van het Programma van Maatregelen en de Code van Goede Praktijk ...	18
8. Bijzondere en voorwaarden	18
9. Bindende voorwaarde bij vervolgonderzoek (opgraving) na het vooronderzoek (prospectie).....	18

1. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site

22-AAL/ZWA-2022H120

Ligging

Oost-Vlaanderen, Aalst
Zwarte Zustersstraat, 13-19

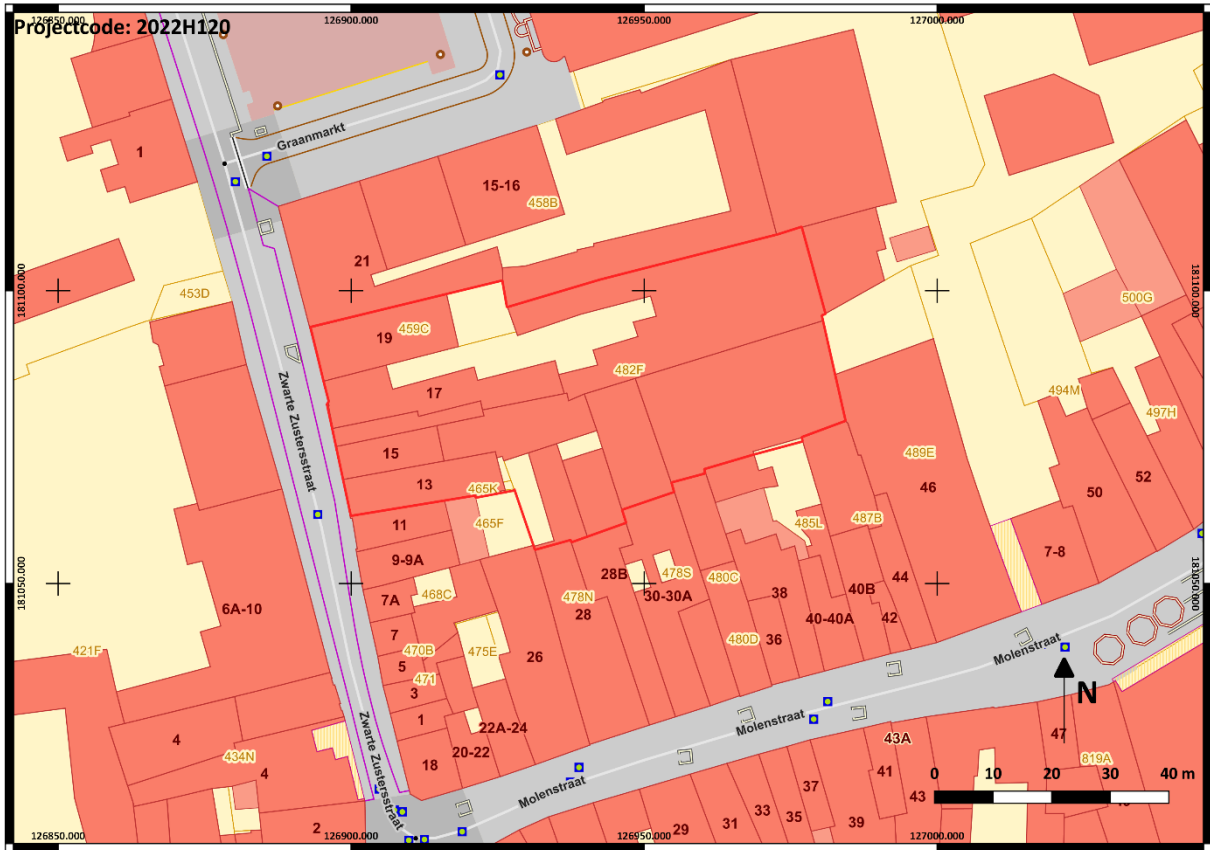
Kadastrale gegevens

Aalst:
1ste Afdeling, Sectie A
Perceelnummers: 459C, 482F, 464M,
465H, 465K, 478N, 478P

Bounding Box

X 126895,8 Y 181093,8
X 126925,9 Y 181101,6
X 126926,8 Y 181097,1
X 126977,0 Y 181110,9
X 126984,6 Y 181077,6
X 126976,9 Y 181074,3
X 126960,6 Y 181069,0

X 126955,2 Y 181065,7
 X 126946,8 Y 181060,5
 X 126931,4 Y 181055,7
 X 126928,0 Y 181066,0
 X 126899,9 Y 181061,6

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied in rood (1/500)

Projectcode

2022H120

Opdrachtgever

Ontwikkelaar

Contactpersoon opdrachtgever

Zie privacy-fiche

Uitvoerder

Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Research & Consultancy.

Erkend archeoloog

Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126
 Guldensporenstraat 143
 2140 Borgerhout

Termijn

14 augustus - 19 augustus

Geplande ingreep

Sloop bestaande bebouwing, optrekken nieuwbouw met ondergrondse parking en omgevingsaanleg.

Geldende wetgeving en voorwaarden

Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014. De melding werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De aanvraag heft betrekking op een perceel groter dan 300 m² met een geplande bodemingreep van meer dan 100m² en is geheel gelegen binnen een archeologische zone opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013.

Randvoorwaarden

Het terrein is volledig bebouwd en/of verhard en ontoegankelijk voor bijkomende vooronderzoeken.

Doelstelling

Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

Vraagstelling

- Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?
- Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorisch potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?

Bureauonderzoek, vastgestelde archeologische zone, prospectie met ingreep in de bodem, site met complexe verticale stratigrafie, uitgesteld traject.

2. Inleiding

Vanuit het bureauonderzoek kon niet geconcludeerd worden dat er zich geen archeologische resten met een hoog potentieel op kennisvermeerdering meer in het gebied bevinden, gezien de ligging in de historische stadskern van Aalst. De te verwachten resten dateren vanaf de late middeleeuwen, maar ook oudere resten kunnen nog gedeeltelijk bewaard zijn. Tijdens het bureauonderzoek kon vastgesteld worden dat er heden wel verstoringen aanwezig zijn ter hoogte van de kelders. Echter kunnen elders eventueel nog wel archeologisch waardevolle resten bewaard zijn. Gezien de geplande werken alle eventueel aanwezige archeologische resten binnen het projectgebied zullen vernielen raden we aan bijkomende vooronderzoeken uit te voeren teneinde de waarde van eventueel binnen het terrein aanwezige archeologische resten te kunnen evalueren.

Gezien het een site betreft met een complexe stratigrafische opbouw lijkt ons hiervoor de methode van proefsleuven en proefputten de meest aangewezen methode. Geofysisch onderzoek zal allicht extra informatie opleveren omtrent de aanwezigheid van ondergrondse structuren en sporen, maar geeft geen inzicht in de eventuele datering van deze resten waardoor alsnog bijkomende onderzoeken zullen dienen te worden uitgevoerd teneinde de waarde van deze resten te kunnen bepalen.

Dergelijk vooronderzoeken dienen normaliter uitgevoerd te worden in het kader van de archeologienota die toegevoegd moet worden aan de stedenbouwkundige aanvraag. Echter, in dit specifieke geval zijn de terreinen nog niet toegankelijk voor verder onderzoek omwille van de aanwezige bebouwing. De sloopvergunning is gekoppeld aan het afleveren van de stedenbouwkundige vergunning. Het hieronder voorgestelde Programma van Maatregelen betreft dus een uitgesteld traject.

3. Aanleiding en resultaten van het vooronderzoek

Voor de aanleiding tot het vooronderzoek en de resultaten van het bureauonderzoek: zie hoofdstukken 2 en 3 van de archeologienota.

Het projectgebied is gelegen in Aalst ter hoogte van de Zwarte Zustersstraat op de linkeroever van de Dender en werd omstreeks 1200 opgenomen binnen de stadsomwalling tijdens de tweede stadsuitbreiding. Het terrein is gelegen op de rand van de Dendervallei en de uitloper van de leemrug waarop de middeleeuwse stad zich ontwikkelde. Dit weerspiegelt zich in de topografie van het terrein dat een duidelijk dalend verloop kent in oostelijke richting naar de Dender toe.

Deze landschappelijke ligging maakte de omgeving duidelijk aantrekkelijk voor mensen zoals wordt aangetoond door de verschillende archeologische resten die de laatste decennia werden aangetroffen. Deze getuigen van menselijke aanwezigheid en activiteiten in de steentijden, de metaaltijden, de Romeinse periode en allicht onafgebroken vanaf de vroege middeleeuwen.

Vanaf de volle middeleeuwen ontwikkelde zich een bruisende stad aan de Dender met verschillende ambachten die in de stad werden uitgevoerd en archeologisch konden worden teruggebracht tot de 12de – 13de eeuw. Na de grote stadsbrand in de 14de eeuw begon de verstening van het gebouwenbestand.

De geleidelijke economische achteruitgang in combinatie met het nodige oorlogsgeweld zorgde ervoor dat de ruimte binnen de tweede stadsomwalling nooit volledig werd bebouwd en tot in de 19de eeuw nog grote open ruimtes bevatte. Het is pas in de 19de eeuw met de constructie van de spoorweg dat Aalst zich terug begon te ontwikkelen met een bloeiende industrie die geleidelijk de resterende open ruimtes innam.

Deze ontwikkeling lijkt te worden weerspiegeld in de beschikbare cartografische bronnen voor het projectgebied. Het terrein wordt in 1200 opgenomen binnen de omwalling. Archeologische data tonen aan dat op dat moment een groot deel van de ruimte binnen de omwalling nog een agrarisch karakter vertoont. Allicht is dit ook het geval voor het projectgebied. In de 15de eeuw wordt melding gemaakt van de aanwezigheid van de Zwarte Zusters op het einde van de straat. De oudst beschikbare cartografische bronnen uit de 16de eeuw tonen een schaars bebouwde oostelijke zijde van de Zwarte Zustersstraat en een nagenoeg onbebouwd achtergelegen bouwblok. Of er zich op dit moment reeds bebouwing bevond ter hoogte van het projectgebied kan niet worden achterhaald op basis van de beschikbare bronnen. Dat het terrein zeker in de 18de eeuw gedeeltelijk was bebouwd, lijkt buiten kijf te staan. Echter bleef de bebouwing beperkt tot de straatzijde. In de 19de eeuw worden dan belangrijke aanpassingen gedaan met de oprichting van de bijgebouwen achteraan het perceel verwijderd van de straatzijde. Via de doorgang aanwezig op het onbebouwde noordelijke perceel; waar of nooit bebouwing aanwezig was, of waar deze werd gesloopt om de doorgang te creëren; waren de bijgebouwen bereikbaar vanaf de Zwarte Zustersstraat. In de loop van de 19de eeuw werden vervolgens de nodige aanpassingen aan het gebouwenbestand gedaan (voornamelijk aan de achterbouw). Omstreeks het midden van de 20ste eeuw werd de doorgang ter hoogte van het noordelijke perceel bebouwd. De achterbouw is nu bereikbaar via een doorgang ter hoogte van huisnummer 17.

De heden binnen het projectgebied aanwezige bebouwing gaat mogelijk gedeeltelijk terug op de bebouwing uit het einde van de 18de eeuw (nummer 13), maar kwam voornamelijk tot stand in de loop van de 19de (nummer 15 en 17) en 20ste (nummer 17 en 19) eeuw.

Binnen het projectgebied zijn verschillende verstoringen aanwezig die het eventueel aanwezige

archeologische bodemarchief al dan niet geheel of gedeeltelijk hebben beschadigd. Zo zal de constructie van het appartementsgebouw (nummer 19) allicht het grootste deel van tot het volledige bodemarchief hebben vernield. Ook ter hoogte van de aanwezige kelders onder de magazijnen (bijgebouwen) wordt geen waardevol archeologisch erfgoed meer verwacht. De constructie van ondergrondse nutspullen zal eveneens lokaal het bodemarchief volledig tot grotendeels hebben vernield. De locatie of afmetingen hiervan zijn echter niet gekend. Ook ter hoogte van aanwezige verhardingen en funderingen zullen de jongste lagen en resten zijn vernield zij het lokaal en allicht beperkt in diepte.

Op basis van de gekende archeologische, landschappelijke en cartografische bronnen kunnen we besluiten dat het projectgebied een gemiddeld archeologisch potentieel heeft. De binnen het terrein aanwezige constructies hebben reeds een deel van het aanwezige bodemarchief vernield. Een deel van het terrein (oostelijke zone) is gelegen in een lager natter deel van het oorspronkelijke landschap. Cartografische bronnen wijzen op een in oorsprong schaars bebouwde zone tot minstens in de 17de eeuw. Ten vroegste vanaf de 17de en allicht pas in de loop van de 18de eeuw wordt de straatzijde volledig bebouwd. Achterin ontstaat in de loop van de 19de eeuw een zone met bijgebouwen en magazijnen bereikbaar vanaf de straatzijde via een doorgang. Minstens een deel van de bebouwing aan straatzijde onderging grondige aanpassingen in de 20ste eeuw of werd toen pas opgericht. Echter kan niet worden uitgesloten dat er reeds vroeger bebouwing aanwezig was op het terrein, en dan voornamelijk aan de straatzijde. Evenmin kan worden uitgesloten dat er in het binnengebied geen ambachtelijke activiteiten plaatsvonden alvorens het ontstaan van de bebouwing. Bovendien tonen archeologische resten aan dat er binnen het grondgebied van de stad reeds menselijke aanwezigheid was vanaf de steentijden, in de metaaltijden en in de Romeinse periode. Het kan dan ook niet worden uitgesloten dat er zich binnen het projectgebied geen resten uit deze periode bevinden.

De geplande werkzaamheden zullen eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het projectgebied volledig vernielen. Immers wordt over nagenoeg het volledige terrein een ondergrondse parkeergarage van één verdieping geconstrueerd.

Gezien niet kan worden uitgesloten dat er op het terrein geen archeologische resten aanwezig zijn met een hoog potentieel op kennisvermeerdering en gezien deze, indien aanwezig, volledig worden bedreigd door de geplande werken, raden we aan bijkomende archeologische vooronderzoeken uit te voeren in de vorm van een prospectie met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven. Gezien het terrein heden niet toegankelijk is voor verdere vooronderzoeken wordt er een uitgesteld Programma van Maatregelen opgesteld.

- *Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?*

De oudste historische kern van Aalst is gelegen op de linkeroever van de Dender, op de overgang

tussen de leem- en de zandleemstreek. De middeleeuwse stad heeft zich ontwikkeld op de plaats waar een noordoostelijke uitloper van een leemrug een steilrand vormt met het alluviaal gebied van de Dender, waardoor de bedding van de rivier er zeer dicht tegen de leemrug aanleunt, en waar zich waarschijnlijk al van oudsher een belangrijke oversteekplaats bevond. Het hoogteverschil tussen de alluviale rand en het 180 m verder gelegen hoogste punt aan de noordoostzijde van de leemrug ter hoogte van de Grote Markt bedraagt 6 m. Aan de zuidzijde wordt de leemrug begrensd door de valleien van de Hoezebeek en de Siesegembeek, die na hun samenvloeiing ten noorden ervan in de Dender uitmonden. Door de uitgestrekte bebouwde oppervlakte is de oorspronkelijke microtopografie en bodemgesteldheid in de oudste stadskern niet gekend. Een klein gebied op de rechteroever maakt vanaf de 13de eeuw ook deel uit van de historische stadskern.

Het projectgebied situeert zich aan de rand van het leemplateau naar de overgang met de Dendervallei en vertoont een sterk dalend reliëf in oostelijke richting naar de vallei toe. Ter hoogte van het projectgebied bedraagt de TAW tussen + 9,95 meter en + 13,67 meter. Ter hoogte van de Zwarte Zustersstraat situeren zich de hoogste TAW-waardes. De laagste waardes bevinden zich in het oosten van het terrein.

Het projectgebied werd opgenomen binnen de stadsomwalling bij de uitbreiding omstreeks 1200.

- *Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?*

Binnen de vastgestelde archeologische zone van de stad Aalst werden de afgelopen decennia verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. De op de CAI aangeduide locaties in de omgeving van het projectgebied hebben alle betrekking op deze onderzoeken.

Tijdens de uitgevoerde onderzoeken kwamen sporen en resten aan het licht die aantoonde dat het centrum van de stad reeds gefrequentieerd werd tijdens de prehistorische periode. Tevens zijn er aanwijzingen voor menselijke aanwezigheid in de metaaltijden, de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen. Vanaf de volle middeleeuwen ontwikkelt zich een bruisende stad aan de Dender. Dit weerspiegelt zich in de archeologische vondsten die getuigen van talrijke ambachtelijke activiteiten die op het grondgebied van de stad plaatsvonden en teruggaan tot in de 12de – 13de eeuw.

Sporen van de grote stadsbrand in de 14de eeuw werden her en der aangetroffen in de vorm van lagen en vullingspakketten rijk aan verbrande leem en houtskool. Sporen van het agrarische verleden van de stad werden herkend in de soms aanwezige oude akkerlaag (Ap-horizont) met hierin vaak mobiele resten uit de pré-stedelijke bewoning.

Het projectgebied werd opgenomen binnen de stadsomwalling bij de uitbreiding omstreeks 1200.

- *Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?*

Tijdens uitgevoerde archeologische onderzoeken gedurende de laatste decennia kon worden

aangetoond dat Aalst reeds vanaf de steentijden door mensen werd gefrequentieerd. De vondsten uit de steentijden werden echter steeds in secundaire positie aangetroffen, de vondsten uit de metaaltijden zijn ook eerder schaars en bestaan uit enkele greppels en losse vondsten aangetroffen in de middeleeuwse akkerlagen. Voor de Romeinse tijd werden enkele crematiegraven geattesteerd. De resten uit de vroege middeleeuwen situeren zich alle binnen de eerste stadsuitbreiding.

Op basis van de geraadpleegde bronnen kan besloten worden dat het projectgebied zich binnen de 13de eeuwse stadsomwalling bevindt in de Zwarte Zustersstraat en allicht tot dan volledig onbebouwd was. Vermoedelijk was het terrein toen gedeeltelijk in gebruik als akkerland. De oostelijke helft van het terrein was allicht te nat en overstromingsgevoelig en diende waarschijnlijk eerder als grasland.

De oudst beschikbare cartografische bronnen uit de 16de eeuw vertonen een bouwblok met enkel aan de straatzijde bebouwing. Hierbij dient vermeld te worden dat het erop lijkt dat de oostelijke zijde van de Zwarte Zustersstraat eerder schaars bebouwd was en dat de bebouwing zich slechts geleidelijk ontwikkelde met een duidelijke toename naar het einde van de 18de en in de 19de – 20ste eeuw.

Het binnengebied van het bouwblok werd slechts geleidelijk ontwikkeld. Op de cartografische bronnen verschijnen enkele sporadische gebouwen in het achterliggende gebied. Mogelijk kunnen deze in verband gebracht worden met de uitbating van het ruime vrije gebied binnen het bouwblok. Vanaf het einde van de 18de eeuw lijkt de bebouwing vanaf de straatzijde toe te nemen en wordt de onbebouwde zone geleidelijk in gebruik genomen door verschillende achterbouwen en bijgebouwen. Ook de bebouwing ter hoogte van de Zwarte Zustersstraat lijkt te zijn toegenomen. Het is echter wachten tot het midden van de 19de eeuw vooraleer ook het laatste grote vrije perceel in het noorden van het bouwblok wordt ingenomen door het stadsweghuis.

Wat de situatie ter hoogte van het projectgebied betreft kunnen we stellen dat het terrein omstreeks 1200 binnen de omwalling werd opgenomen. Het terrein was hoogstwaarschijnlijk onbebouwd op dat moment. In de 14de eeuw was er een stadsbrand in Aalst. In de 15de eeuw wordt melding gemaakt van de aanwezigheid van de Zwarte Zusters op het einde van de straat. In de 16de eeuw vertonen de cartografische bronnen aan de oostzijde van de Zwarte Zustersstraat schaarse bebouwing. Gezien de moeilijke locatiebepaling is het niet duidelijk of er zich in deze periode reeds bebouwing ter hoogte van het terrein situeert. Indien dit het geval is, zal deze zich geconcentreerd hebben aan de straatzijde. De bebouwing aan de straatzijde neemt geleidelijk toe in de loop van de 17de en 18de eeuw. En tegen het einde van de 18de eeuw is er met zekerheid sprake van bebouwing ter hoogte van het projectgebied. Van enige vorm van achterbouw of bijgebouwen lijkt echter geen sprake. Het binnengebied lijkt in gebruik te zijn als privé-tuinen. Nadien wordt het terrein geleidelijk volgebouwd. Er worden nog voor 1835 verschillende gebouwen opgetrokken verwijderd van de straat en toegankelijk via een steeg vertrekkend aan de Zwarte Zustersstraat. De bijgebouwen worden in de

loop van de 19de eeuw aangepast en uitgebreid. Allicht vonden er ook aanpassingen plaats aan de bebouwing aan de straatzijde in de loop van de 19de eeuw. Het steegje verdween in de loop van de 20ste eeuw en werd vervangen door een kleinere doorgang. Hier verscheen een appartementsgebouw in de tweede helft van de 20ste eeuw.

Binnen het projectgebied zijn verschillende verstoringen aanwezig in de vorm van bebouwing, verhardingen en ondergrondse nutsvoorzieningen. We kunnen stellen dat ter hoogte van de aanwezige kelders onder de bijgebouwen in het oostelijke deel van het terrein, en ter hoogte van het 20ste-eeuwse appartementsgebouw het bodemarchief hoogstwaarschijnlijk volledig werd vernield.

Voor de overige aanwezige verstoringen geldt dat deze sowieso de bovenste archeologische pakketten hebben verstoord en plaatselijk ter hoogte van nutsputten en funderingen een nog diepere verstoring hebben veroorzaakt.

- *Wat is de impact van de geplande werken?*

De geplande werken hebben een negatieve impact op het eventueel aanwezige archeologische erfgoed. Over nagenoeg de volledige oppervlakte van het projectgebied wordt een ondergrondse parkeergarage van één verdieping voorzien. Hierbij zal het volledige eventueel aanwezige archeologische erfgoed worden vernield. Enkel zeer diepe sporen en resten (bijvoorbeeld diepe waterputten) zullen mogelijk gedeeltelijk bewaard blijven. Echter zal de aanwezigheid van een grote zware betonnen constructie een negatief effect hebben op de grondwatertafel en mogelijk bodemvormende processen op gang brengen die eveneens een negatief effect hebben op eventueel bewaarde diepere resten.

Het eventueel aanwezige archeologische bodemarchief wordt met andere woorden volledig bedreigd door de geplande werken.

- *Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?*

Het huidige bronnenmateriaal levert voldoende informatie op omtrent de aard van de mogelijk aanwezige resten en de algemene tijdsperiode waaruit de resten zouden kunnen dateren, maar het is niet duidelijk wat de bewaringstoestand van de resten is en of deze resten ook daadwerkelijk aanwezig zijn. Het is niet duidelijk in hoeverre de huidige bebouwing eventueel aanwezige resten heeft vernield. Evenmin is duidelijk wanneer het terrein effectief werd ontwikkeld en bebouwd en wat de gebruiksgeschiedenis is van het binnengebied. Ook bestaat er steeds de kans op de aanwezigheid van pré-middeleeuwse resten binnen een deel van het terrein gezien de landschappelijke ligging.

Daarom raden we aan bijkomende vooronderzoeken uit te voeren in de vorm van een prospectie met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven. Dit is de beste manier om de aanwezigheid van eventuele muurresten en grondsporen op te sporen, hun onderlinge relatie en eventuele datering te

achterhalen, alsook een inzicht te verkrijgen in de stratigrafische opbouw van het terrein en de relatie hiervan met eventueel aanwezige archeologische resten.

4. Vraagstellingen en onderzoeksdoelen

Op basis van het niet-destructief uitgevoerde vooronderzoek (bureauonderzoek) kon worden aangetoond dat het projectgebied een verhoogde kans had op de aanwezigheid van archeologische resten uit de pré-stedelijke periode alsook uit de periode vanaf de late middeleeuwen. Echter kon geen adequaat Programma van Maatregelen worden opgesteld voor het uitvoeren van een archeologische vervolgonderzoek door de aanwezigheid van verschillende onbekende parameters met betrekking tot de dikte van het aanwezige archeologische bodemarchief, het aantal opgravingsniveaus, de datering van de mogelijke resten en de densiteit van de aanwezige archeologische sporen en structuren.

Doel van de prospectie met ingreep in de bodem is het aanwezige bodemarchief te evalueren en na te gaan wat de locatie, bewaringstoestand en kennisvermeerderingspotentieel van het eventueel aanwezige archeologische erfgoed is. Daarom dienen tijdens de prospectie met ingreep in de bodem de volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden.

Indien uit het vooronderzoek blijkt dat er zich archeologisch erfgoed met een hoog potentieel tot kennisvermeerdering binnen het projectgebied bevindt, zal bekeken worden of er mogelijkheid is tot behoud in situ. Indien dit niet realiseerbaar is, zullen uit het vooronderzoek aanbevelingen vloeien voor een vervolgonderzoek.

- Zijn er archeologische resten aanwezig? Zo ja, wat is het potentieel op kennisvermeerdering?
- Behoren de resten tot één of meerdere periodes? Wat is hun onderlinge ruimtelijke en chronologische verband?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische resten?
- Bevinden de archeologische resten zich op één niveau of is er sprake van een stratigrafische opbouw binnen het projectgebied? Zo ja, wat is de datering van de verschillende aangetroffen strata en hoeveel archeologische niveaus kunnen worden onderscheiden?
- Zijn er sporen van ambachtelijke of vroeg-industriële activiteiten? Zo ja, waaruit bestaan deze en wat is hun eventuele functie?
- Kunnen de aangetroffen resten in verband gebracht worden met de historische bebouwing binnen het projectgebied en in de onmiddellijke omgeving?
- Zijn er aanwijzingen over vroegere andere functies van het terrein?
- Met welke bijkomende natuurwetenschappelijke onderzoeken dient bij een eventueel

vervolgonderzoek rekening te worden gehouden om het kennispotentieel van het eventueel aanwezige archeologische erfgoed ten volle te benutten?

- Wat is het potentieel tot kennisvermeerdering van de aangetroffen resten en kunnen deze ons iets leren omtrent de aard van het overige eventueel aanwezige archeologische bodemarchief binnen het projectgebied?
- Zijn er nog oudere vloer- en/of loopniveaus bewaard onder de huidige verhardingen?
- Is er sprake van een bewaarde pré-stedelijke Ap-horizont of andere aanwijzingen omtrent de oorspronkelijke bodemopbouw binnen het terrein?
- Op welke diepte situeert zich de onaangeroerde moederbodem (C-horizont)?
- Kunnen er nog archeologische resten aanwezig zijn onder de vastgestelde aanwezige verstoringen ten gevolge van de kelders?

5. Motivering, fasering, methodiek en sleuvenplan

5.1. Motivering

Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van eventuele archeologische resten is verder vooronderzoek noodzakelijk. Omtrent de motivering voor het uitvoeren van dit vooronderzoek verwijzen we naar deel 1 van de archeologienota en de hierboven beschreven argumentatie.

Gezien de ligging van het terrein binnen de historische stadskern van Aalst en de langdurige bewonings- en gebruiksgeschiedenis van het terrein verwachten we een complexe verticale stratigrafische opbouw ter hoogte van het projectgebied. Daarom opteren we voor een bijkomend vooronderzoek in de vorm van proefsleuven. Deze onderzoeksmethode is de meest geschikte teneinde een antwoord te kunnen geven op de hierboven geformuleerde vraagstelling.

Hieronder wordt de te hanteren techniek en uitvoeringswijze beschreven.

5.2. Fasering

Het Programma van Maatregelen kan uitgevoerd worden na het verwijderen van de aanwezige constructies tot op maaiveldniveau. De aanwezige vloeren, ondergrondse constructies en verhardingen dienen bewaard te blijven en worden indien nodig verwijderd onder archeologische begeleiding ter hoogte van de voorziene proefsleuven.

De inplanning van de uitvoering van de prospectie met ingreep in de bodem in het bouwproces dient te gebeuren in nauw overleg met de aannemer en uitvoerder van de werkzaamheden en is zodanig dat zowel de planning van de werkzaamheden als het uitvoeren van de prospectie in optimale omstandigheden kunnen verlopen. Het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem dient wel plaats te vinden voor het plaatsen van eventuele palen- en/of Berlinerwanden. Afhankelijk van de resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem en de te hanteren funderings- en

stabilisatietechniek zal een adequate fasering en Programma van Maatregelen worden opgesteld voor het uitvoeren van een eventueel archeologisch vervolgonderzoek, indien dit nodig mocht blijken.

5.3. Te hanteren methodiek

Het volledige onderzoek dient te worden uitgevoerd volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk hoofdstuk 8.6 en meer specifiek hoofdstuk 8.6.3, tenzij anders vermeld in de beschreven methodiek. Het projectgebied heeft een oppervlakte van plusminus 3150m². Binnen het terrein wordt de volledige bestaande bebouwing, met uitzondering van een deel van de bestaande kelders, gesloopt, waarna een nieuwbouw wordt opgetrokken die nagenoeg volledig is voorzien van een ondergrondse parkeergarage van één verdieping. We kunnen dus stellen dat eventueel aanwezige archeologische resten door de geplande werken (rekening houdend met de benodigde funderings- en stabilisatiewerken en de grootschaligheid van de geplande werken) volledig zullen worden vernield binnen het gehele onderzoeksterrein.

We kunnen er vanuit gaan dat de verstoringen aan het eventueel aanwezige bodemarchief ter hoogte van de aanwezige kelders van dien aard zijn, dat het bodemarchief hier reeds volledig werd vernield. Wanneer we deze oppervlakte in mindering brengen zien we dat de geplande werken eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bijkomend zullen vernielen over een oppervlakte van plusminus 2300m².

Dit betekent dat er volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk minstens 230m² door middel van proefsleuven en/of proefputten dient te worden onderzocht (10%) een bijkomende oppervlakte van plusminus 57,5m² (2,5%) zou door middel van extra kijkvensters moeten worden gerealiseerd. Dit is een totale oppervlakte van 287,5m².

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kon bepaald worden dat het projectgebied zich in een zone bevindt met langdurige en hoge dichtheid aan bewoning met allicht het ontstaan van een complexe stratigrafie tot gevolg. Dit betekent dat de archeologische resten op verschillende niveaus en tot een aanzienlijke diepte aanwezig kunnen zijn.

Gezien de verwachte diepte van het archeologisch archief en de geplande verstoringdiepte zullen geen kijkvensters worden gerealiseerd maar worden in plaats daarvan acht proefsleuven gerealiseerd met een breedte van 4 meter en een lengte van 10 meter op maaiveldhoogte. Zo wordt een oppervlakte van 320m² onderzocht ter hoogte van het bestaande maaiveld (te rekenen vanaf onderzijde verwijderde verhardingen).

Omwille van de geldende veiligheidsvoorschriften met betrekking tot werken in onbeschoeide sleuven in geroerde grond dienen de sleuven getrapt te worden aangelegd. Hierbij geldt de regel dat de verhouding tussen de diepte en de te voorziene talud een verhouding heeft van 1:1. Daarom worden de sleuven in eerste instantie onderzocht tot op een diepte van 1,20 meter vanaf de onderzijde van de

verwijderde verhardingen. Nadien worden de proefsleuven verdiept centraal in de sleuf en dit over de volledige lengte. Hierbij dient aan beide zijden een trap met een breedte van 1 meter te worden voorzien. Het centrale te verdiepen deel van de sleuf heeft met andere woorden een breedte van 2 meter, een lengte van 10 meter en een diepte van maximaal 2,40 meter ten opzichte van de onderzijde van de verwijderde verhardingen.

Figuur 2: Veiligheidsvoorschriften werken in talud voor sleuven uitgevoerd in losse grond

Indien blijkt dat de natuurlijke ondergrond zich dieper bevindt dan de maximaal uit te graven of op verantwoorde te bereiken diepte, dient via manuele boringen nagegaan te worden op welke diepte de onderzijde van het archeologische bodemarchief zich bevindt. Indien de natuurlijke bodem op een hoger niveau wordt bereikt, dient de desbetreffende zone niet dieper te worden onderzocht.

Aanwezige structuren worden enkel verwijderd indien noodzakelijk voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen of indien blijkt dat ze archeologisch slechts een klein potentieel tot kennisvermeerdering bezitten. Concreet betekent dit dat recente funderingsresten, nutsleidingen en putten alsook eventuele recente vloerverhardingen kunnen worden verwijderd. Waardevolle archeologische resten die deel uitmaken van een structuur die verder loopt buiten de contouren van de betreffende proefsleuf dienen te worden bewaard. Concreet betekent dit dat historisch muurwerk en vloeren niet worden verwijderd indien ze deel uitmaken van een grotere structuur die buiten de sleuf verder loopt. Het verdere uitgraven en machinaal verdiepen van de sleuf gebeurt in dat geval enkel in de zones waar geen historisch muurwerk of vloeren aanwezig zijn die verder lopen buiten de

contouren van de betreffende sleuf of dient plaats te vinden tussen het aanwezige muurwerk op voorwaarde dat het muurwerk niet wordt beschadigd in deze fase van het onderzoek.

Bij het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem dient extra aandacht besteed te worden aan de verschillende aanwezige archeologische niveaus teneinde een inzicht te verkrijgen in de stratigrafische opbouw van het projectgebied. Het uitgraven van de sleuven gebeurt laagsgewijs volgens de aanwezige stratigrafie. Per verwijderde stratigrafische eenheid wordt een opgravingsvlak aangelegd en gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische sporen of structuren. Indien aanwezig worden deze in eerste instantie geregistreerd en onderzocht alvorens de sleuf te verdiepen naar het volgende niveau. Per proefsleuf worden alle profielen opgeschoond en fotografisch geregistreerd. Indien er relevante verschillen zijn tussen de profielen per proefsleuf, worden alle profielen eveneens op schaal getekend. Indien de profielen per proefsleuf geen relevante onderlinge verschillen vertonen, volstaat het om slechts één profiel op schaal te tekenen.

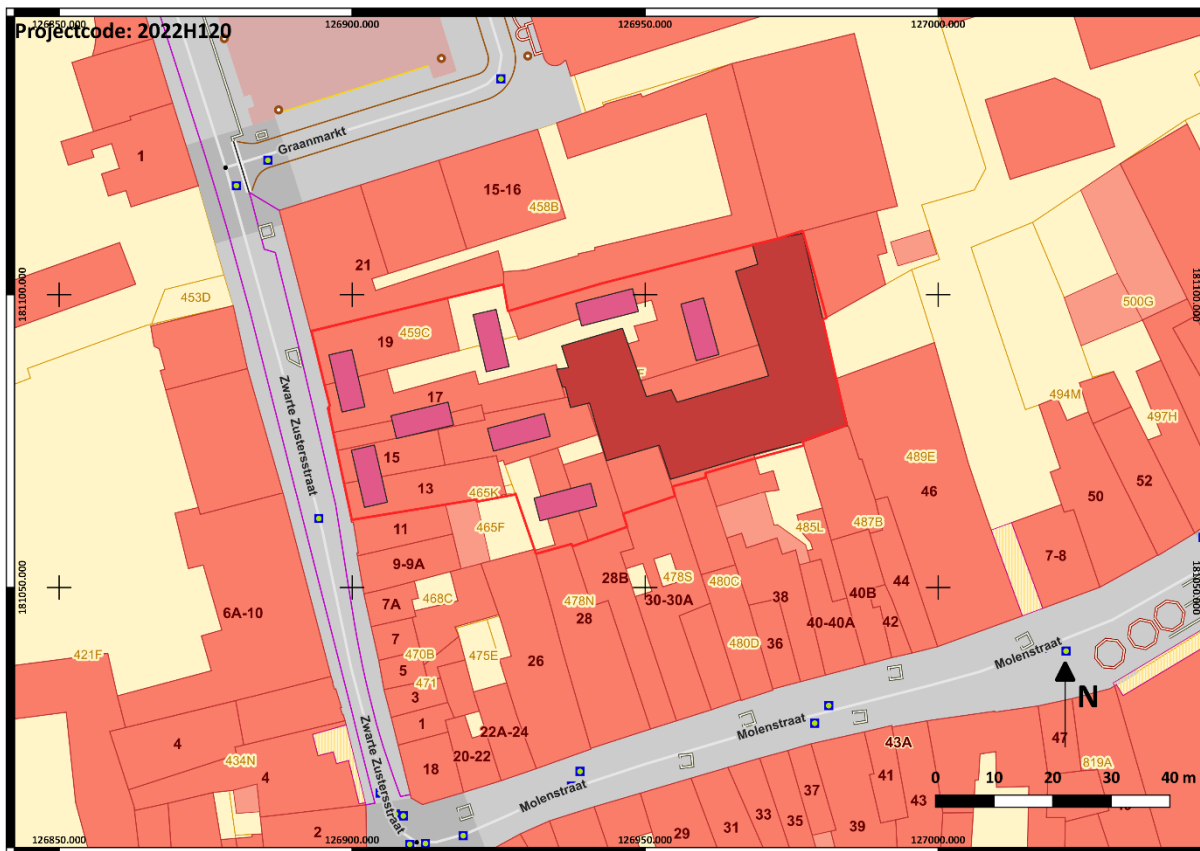
Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De diverse fases van het vooronderzoek moeten niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd.

Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol is bereikt. Na het uitgevoerde vooronderzoek wordt een nota opgesteld. Indien uit de prospectie met ingreep in de bodem blijkt dat zich binnen het projectgebied archeologisch erfgoed bevindt met een hoog potentieel tot kennisvermeerdering zal in de nota een Programma van Maatregelen worden opgenomen voor het uitvoeren van een vervolgonderzoek. Dit vervolgonderzoek kan bestaan uit de verdere uitwerking van de resultaten van het vooronderzoek of uit een archeologische opgraving (behoud ex situ) indien in situ behoud niet mogelijk blijkt te zijn.

Indien tijdens de prospectie met ingreep in de bodem resten worden aangetroffen die door middel van verdere natuurwetenschappelijke onderzoeken een antwoord kunnen bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen of die een groot potentieel tot kennisvermeerdering hebben, dienen deze resten volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk te worden bemonsterd.

Tijdens het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem dient rekening gehouden te worden met de stand van het grondwater en wateroverlast door gecapteerd oppervlaktewater. Oppervlaktewater dient verwijderd te worden door middel van pompinstallaties. Indien de archeologische resten zich onder het grondwaterniveau bevinden, dienen de nodige maatregelen genomen te worden om het grondwaterpeil plaatselijk te verlagen.

5.4. Afbakening onderzoekszones

Figuur 3: Positie proefsleuven in paars, bestaande kelders in rood op GRB (1/500)

Het vooropgestelde sleuvenplan is indicatief. Sleuven mogen verplaatst worden indien blijkt dat er zich bovengrondse of ondergrondse obstakels bevinden. Ook mag een sleuf verplaatst worden indien blijkt dat de ondergrond ter plaatse toch volledig verstoord blijkt te zijn.

De positie van de proefsleuven is gebaseerd op de beschikbare cartografische bronnen en de op het terrein aanwezige verstoringen in de vorm van kelders.

6. Gewenste competenties

- In het kader van de prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven dient het team te bestaan uit minstens twee archeologen die permanent op het terrein aanwezig zijn. De veldwerkleider dient te beschikken over 240 dagen veldwerkervaring met het onderzoek van sites met complexe stratigrafie waarvan 5 prospecties met ingreep in de bodem of sleuvenonderzoeken in lijntrajecten in stedelijke context. De tweede archeoloog dient te beschikken over minstens 240 dagen veldwerkervaring waarvan minstens 25 dagen met het onderzoek van sites met complexe stratigrafie. De veldwerkleider heeft de nodige kennis met betrekking tot vondstenmateriaal uit de periode middeleeuwen – nieuw tijden.

- Indien geen van beide archeologen beschikt over voldoende materiaalkennis dient bij het opstellen van het rapport de hulp ingeroepen te worden van een specialist inzake materiaal uit de desbetreffende periode.

7. Afwijkingen ten opzichte van het Programma van Maatregelen en de Code van Goede Praktijk

De beschreven onderzoeksmethodes dienen te worden uitgevoerd volgens de bepalingen vooropgesteld in de Code van Goede Praktijk. Er worden geen afwijkende maatregelen voorzien. Indien echter tijdens het veldwerk blijkt dat er toch dient te worden afgeweken van de bepalingen, dan dienen deze verantwoord te worden in het rapport, afwijkingen van de Code kunnen volgens de Code zelf indien ze verantwoord worden. Hierbij dient vermeld te worden dat het beantwoorden van de onderzoeksvragen primeert op het strikt naleven van de bepalingen in de Code van Goede Praktijk. Indien tijdens de prospectie met ingreep in de bodem of het archeologisch onderzoek de vooropgestelde onderzoeksvragen niet kunnen worden beantwoord omwille van de hoge grondwaterstand, dienen de werken opgeschort te worden tot de nodige maatregelen werden getroffen om het onderzoek alsnog onder optimale omstandigheden te kunnen laten uitvoeren teneinde een afdoende antwoord te kunnen formuleren op de geformuleerde onderzoeksvragen.

8. Bijzondere en voorwaarden

De prospectie met ingreep in de bodem dient niet te worden uitgevoerd indien de geplande bodemingrepen niet worden uitgevoerd.

Voorafgaandelijk aan het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem dient de bovengrondse sloop volledig te zijn afgerond tot op maaiveldniveau.

Alle ondergrondse sloopwerken en het verwijderen van verhardingen op volle grond worden uitgevoerd onder toezicht van een archeoloog en gebeuren in eerste instantie enkel ter hoogte van de ingeplande proefsleuven.

9. Bindende voorwaarde bij vervolgonderzoek (opgraving) na het vooronderzoek (prospectie)

Indien uit het vooronderzoek met ingreep in de bodem blijkt dat een vervolgonderzoek noodzakelijk is, dient rekening te worden met de uitvoering van een eventuele opgraving alsook met het uitwerken van de opgravingsresultaten, inclusief het uitvoeren van de nodige natuurwetenschappelijke onderzoeken, conservaties en restauraties, mocht dit nodig blijken. De specifieke invulling van de uitwerking van de opgravingsresultaten, het natuurwetenschappelijk onderzoek en van conservatie en

restauratie zullen in het Programma van Maatregelen van de nota, opgesteld na het uitvoeren van het vooronderzoek, worden gespecificeerd.